

Іванов Ю. Б.,

доктор економічних наук, професор,
заступник директора з наукової роботи
Науково-дослідного центру
індустріальних проблем розвитку НАН України

Майбуров І. А.,

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансового
та податкового менеджменту
Уральського федерального університету
імені першого Президента Росії Б. М. Єльцина

Гончаренко Л. І.,

доктор економічних наук, професор,
в. о. ректора Всеросійської державної податкової академії,
завідувач кафедри “Податки та оподаткування”
Фінансового університету при Уряді Російської Федерації

РЕФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВИХ СИСТЕМ: НОВА ЯКІСТЬ ОБГОВОРЕННЯ

За підсумками IV Російсько-українського податкового симпозиуму проаналізовано фактори підвищеного взаємного інтересу фахівців двох країн до досліджень у сфері оподаткування, наведено ключові ідеї доповідей, практичні рекомендації за результатами їх обговорення.

According to the results of the IV Russian-Ukrainian tax symposium, the factors of increased mutual interest of specialists of the two countries to research in the field of taxation are analyzed. Key ideas of the reports and practical recommendations on the results of their discussion are submitted.

Ключові слова: податковий симпозиум, доповідь, податкові реформи, оподаткування.

27 червня — 1 липня 2012 р. у Москві на базі кафедри податків та оподаткування Фінансового університету при Уряді Російської Федерації було проведено IV Російсько-український симпозиум “Теорія і практика податкових реформ”. Статті, що були надіслані учасниками симпозиуму й відібрані оргкомітетом, опубліковані в російському журналі “Податки та фінансове право” (№№ 4, 5, 7) за 2012 р., за що учасники симпозиуму висловлюють особливу подяку редакції журналу та її головному редактору — кандидату юридичних наук А. В. Бризгаліну. Колективна монографія, підготовлена до симпозиуму¹, також уже опублікована та доступна науковій громадськості.

Щорічний податковий симпозиум за своїми масштабами уже вийшов за межі двох країн, зайнявши в калейдоскопі наукових заходів пострадянського простору одне з центральних місць. На підтвердження тому наведемо кілька цифр. У четвертому симпозиумі взяли участь 155 учених із шести країн, із них

¹ Налоговые системы. Методология развития : кол. моногр. / под ред. И. А. Майбурова, Ю. Б. Иванова. — М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2012. — 463 с.

понад 50 докторів і більш ніж 100 кандидатів наук, які представляли податкові школи 44 вищих навчальних закладів, академічних і галузевих організацій із 27 найбільших міст наших країн.

Організаторами симпозіуму виступили сім організацій: Фінансовий університет при Уряді Російської Федерації, Навчально-методичне об'єднання ВНЗ Російської Федерації з освіти у сфері фінансів, обліку і світової економіки, Уральський федеральний університет імені першого Президента Росії Б. М. Єльцина, Харківський національний економічний університет, Тернопільський національний економічний університет, Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України, Інститут економіки Уральського відділення Російської академії наук.

Мета проведення симпозіуму “Теорія і практика податкових реформ”, проголошена чотири роки тому, залишається незмінною — консолідація зусиль наукового економічного співтовариства Росії й України для обговорення актуальних проблем реформування податкових систем, вироблення рекомендацій щодо вдосконалення податкової політики наших країн, формування творчих колективів та проведення спільних теоретико-методологічних досліджень податкової спрямованості. Слід зазначити, що ця мета, без сумніву, успішно реалізується.

Слід зауважити, що під час I Україно-російського податкового симпозіуму (м. Харків, 21—23 травня 2009 р.) у виступах учасників неодноразово звучало занепокоєння якістю сучасних навчальних матеріалів із оподаткування, які здебільшого тяжіють до спрощеного відтворення чинного законодавства без найменшого натяку на аналітику й проблематику. Також висловлювалися серйозні побоювання щодо явного дефіциту монографічних досліджень із податків і оподаткування, котрий посилюється прагненням лише до визнання наявності проблем і критики поточного курсу податкової політики, найчастіше без будь-якого теоретико-методологічного опрацювання проблеми та економіко-математичного моделювання варіантів її розв'язання.

Після першого симпозіуму відбулися другий (м. Єкатеринбург, 1—3 червня 2010 р.) і третій (м. Тернопіль, 1—4 лютого 2011 р.), а цього року — четвертий. Організатори не сумніваються, що будуть і наступні симпозіуми. Однак для того, щоб робота учасників симпозіуму була плідною, дуже важливо регулярно підбивати проміжні підсумки, коригувати обраний курс, ставити амбіційні завдання на найближчу перспективу, розробляти нові спільні проекти. Саме в націленості на виконання конкретних завдань і реалізацію певних спільних розробок організатори бачать запоруку сьогоднішньої й майбутньої затребуваності податкового симпозіуму.

Принципова відмінність даного податкового симпозіуму, котра вже піддається науковій ідентифікації, полягає в тому, що це не просто місце щорічних зустрічей, на яких однодумці спілкуються та оприлюднюють отримані за рік результати досліджень. Можна стверджувати, що він активно формує

оригінальну модель інтелектуальної мережевої взаємодії. Це принципово нова модель, що надає вченим із різних міст і країн можливість у період між симпозиумами реалізовувати спільні дослідницькі й видавничі проекти. Таким чином, податковий симпозиум уже кілька років працює в режимі не тільки щорічного очного спілкування, а й безперервної інтернет-взаємодії. Причому другий аспект не менш продуктивний, ніж перший. За три минулих роки спільні дослідження реалізовані більш як у 10 виданнях, сукупний тираж котрих становить майже 20 тис. примірників². Причому більш ніж половина цих видань підготовлена саме в інтерактивному режимі.

Безперечно, це вагомий результат, який не просто збагатив, а й помітно в чому видозмінив російський і український ринки навчально-наукової літератури з оподаткування. Крім того, спільні проекти напевне реалізовуватимуться й у майбутньому. При цьому вкрай важливо, щоб цей процес не був замкнутим, щоб у нього залучалися нові сили, а дослідження постійно збагачувались оригінальними теоретико-методологічними розробками й адекватним економіко-математичним інструментальним супроводом. До того ж варто докласти зусиль, щоб отримані результати були обґрунтованіші, аргументованіші й головне — масштабніші й затребуваніші, а наука про податки помітно просунулася вперед.

Утім, повернемося до самого симпозиуму та надамо огляд деяких доповідей, котрі мали найбільший резонанс як на пленарному, так і на секційних засіданнях.

З коротким, але змістовним вітальним словом виступив голова оргкомітету, ректор Фінансового університету при Уряді Російської Федерації доктор економічних наук, професор **М. А. Ескіндаров** (м. Москва). Він розповів про організаційні зміни в університеті, про приєднання до нього Всеросійського

² Налогообложение: проблемы науки и практики — 2009 : кол. моногр. / под ред. Ю. Б. Иванова. — Х. : ИД “ИНЖЭК”, 2009. — 296 с.; *Иванов Ю. Б.* Системы налогообложения Украины и России: структура, проблемы и тенденции развития : монография / Ю. Б. Иванов, И. А. Майбууров. — Х. : ИД “ИНЖЭК”, 2009. — 520 с.; Финансовые инструменты социально-экономического развития государства и регионов : кол. моногр. / под ред. А. Д. Данилова. — К. : Компьютерпресс, 2009. — 288 с.; Налоговая политика: теория и практика : учебник для магистрантов / под ред. И. А. Майбуурова. — М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2010. — 519 с.; Налоговые реформы: теория и практика : кол. моногр. / под ред. И. А. Майбуурова, Ю. Б. Иванова. — М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2010. — 463 с.; Финансовый механизм социально-экономического развития государства в условиях экономической нестабильности : кол. моногр. / под ред. А. Д. Данилова. — К. : ДКС Центр, 2010. — 300 с.; Податкова політика: теорія, методологія, інструментарій : навч. посіб. / під ред. Ю. Б. Иванова, І. А. Майбуурова. — Х. : ВД “ІНЖЕК”, 2010. — 492 с.; Фискальное регулирование экономического развития государства в посткризисный период : кол. моногр. / под ред. А. Д. Данилова. — К. : ДКС Центр, 2011. — 242 с.; *Майбууров И. А.* Теория налогообложения: продвинутый курс : учебник для магистрантов / И. А. Майбууров, А. М. Соколовская. — М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2011. — 591 с.; *Юрий С. И.* Турбулентность налоговых реформ : монография / С. И. Юрий, А. И. Крысоватый, И. А. Майбууров, Т. В. Кошук. — К. : Знання, 2011. — 382 с.; Реформирование налоговых систем: теория, методология и практика : кол. моногр. / под ред. И. А. Майбуурова, Ю. Б. Иванова, А. И. Крысоватого. — К. : Кондор, 2011. — 352 с.; Налоговые системы. Методология развития : кол. моногр. / под ред. И. А. Майбуурова, Ю. Б. Иванова. — М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2012. — 463 с.

заочного фінансового інституту, Всеросійської державної податкової академії та Державного університету Міністерства фінансів РФ, що сприяло значному зміцненню податкового напрямку в об'єднаному ВНЗ. Побажавши плідної роботи, ректор акцентував увагу учасників симпозіуму на нових завданнях, які ставляться зараз перед податковою науково-педагогічною громадськістю, необхідності активізації наукових досліджень у цій предметній сфері.

Потім на обговорення були винесені дві концептуальні доповіді про хід податкових реформ у Росії й Україні. З доповіддю про вибір напрямку подальшого реформування податкової системи Росії виступив завідувач кафедри фінансового та податкового менеджменту Уральського федерального університету імені першого Президента Росії Б. М. Єльцина доктор економічних наук, професор **І. А. Майбуров** (м. Єкатеринбург). На думку доповідача, останніми роками потік критики на адресу російської податкової системи посилюється. Її звинувачують практично в усіх прорахунках і невдачах уряду: депопуляції й алкоголізації населення, низьких пенсіях, надмірній соціальній нерівності, невисоких темпах економічного зростання, модернізаційній пробуксовці, стагнації несировинних галузей тощо. При цьому дедалі частіше наголошується на необхідності ревізії та кардинальної зміни податкової системи, здійснення податкового маневру. Доповідач детально аргументував позицію неприйнятності кардинальної ломки й видозміни податкової системи, назвав переваги, ключові проблеми діючої податкової системи та способи їх розв'язання в її рамках. А сама ідея про необхідність значної видозміни податкової системи, на думку доповідача, є необґрунтованою.

Заступник директора Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України, завідувач кафедри оподаткування Харківського національного економічного університету доктор економічних наук, професор **Ю. Б. Іванов** (м. Харків) виступив із доповіддю про тенденції та проблеми розвитку податкової системи України. Він відзначив вагомі позитивні ефекти вдосконалення податкової системи, зумовлені введенням Податкового кодексу України (істотне скорочення кількості податків — з 39 до 23, зниження податкового навантаження, поява податку на нерухомість, запровадження “м'якої” прогресії в прибутковому оподаткуванні, помітне розширення спрощеної системи оподаткування тощо). А також наголосив на ключових проблемах податкової системи, що вимагають системного розв'язання, таких як посилення тенденції до централізації податків і зборів у державному бюджеті, обмеження прав органів місцевого самоврядування в питаннях оподаткування, нечіткість у законодавчому врегулюванні податкових пільг, відсутність єдиного підходу до механізму індексації в оподаткуванні з метою усунення впливу інфляції, істотне розширення переліку підстав для податкових перевірок, використання короткострокових податкових періодів.

Професор кафедри “Податки та оподаткування” Фінансового університету при Уряді Російської Федерації доктор економічних наук **В. Г. Пансков** (м. Москва) у своїй актуальній доповіді, присвяченій удосконаленню понятійного апарату, завданням систематизації й уніфікації податкових пільг і преференцій, організації контролю та звітності, підвищення ефективності використання наданих податкових субсидій, зауважив, що загальна сума різного роду преференцій і вилучень із російської податкової системи, котрі надаються і юридичним, і фізичним особам, сягає як мінімум 50 % усієї суми податків і зборів, що надходять до бюджетної системи країни. Крім цього, істотні преференції (понад 300 млрд руб. у 2010 р.) отримують організації, які займаються зовнішньоекономічною діяльністю, при сплаті митних платежів. На думку доповідача, доцільно ліквідувати саме поняття “податкова пільга”, ввівши інше поняття, приміром “податкові субсидії”. Ці суми, по суті, є прихованими формами фінансування з бюджету організацій і домашніх господарств, до того ж цілі надання кожної з них можуть бути зовсім різними. Професор запропонував уніфікувати діючі податкові субсидії за видами й цілями їх надання, а саме: стимулювання розвитку економіки, її окремих галузей, територій; соціальний захист населення; фінансова підтримка окремих категорій платників податків тощо, а також одночасно встановити відповідну статистичну звітність за кожною групою податкових субсидій, відповідно до якої можна буде визначити фактично використані платниками податків суми та їхню динаміку та котра забезпечить можливість аналізу ефективності використання відповідного виду субсидій.

Заступник директора Інституту економіки промисловості академік НАН України, доктор економічних наук, професор **В. П. Вишневський** (м. Донецьк) висвітлив протидію корупції в системі податкових відносин емерджентної економіки. Доповідач представив оригінальну економіко-математичну модель корупції в системі податкових відносин, призначену для встановлення сили впливу факторів, що визначають параметри лінії розташування точок корупційної рівноваги (тобто тих точок, у яких корупційна трансакція вигідна як платникам податків, так і податковим службовцям) та обґрунтував дії, здатні змістити цю лінію в потрібному суспільству напрямі. За словами автора, вирішальне значення для зменшення хабарництва в системі податкових відносин в Україні мають два фактори: 1) зниження загального рівня податків, завдяки чому зменшується ймовірність ухилення від їх сплати; 2) збільшення ймовірності виявлення корупційних трансакцій, що змінює інституційне середовище податкових відносин і робить покарання очікуванішим. Стосовно жорсткості покарань за корупцію результати економіко-математичного моделювання показали, що її підвищення без істотного збільшення ймовірності виявлення корупційних трансакцій може викликати зворотний ефект.

З доповіддю про найістотніші зміни в системі податкового адміністрування Росії виступив начальник відділу Контрольного управління Федеральної

податкової служби РФ кандидат економічних наук **К. В. Новосьолов** (м. Москва). Він підкреслив, що останній рік ознаменувався двома системними новаціями: впровадженням нових механізмів контролю ціноутворення в певних випадках та створенням консолідованих груп платників податків. Ці новації, безперечно, є прогресивними та розв'язують ряд проблем. Разом із тим доповідач зауважив, що ці доповнення до Податкового кодексу РФ не позбавлені недоліків, які виявляються в процесі їх практичного застосування, тому найближчим часом слід очікувати їх певного коригування. Він висвітлив найпроблемніші питання застосування цих нових норм Податкового кодексу РФ та сформулював шляхи їх вирішення.

Про найістотніші зміни в податковому адмініструванні у зв'язку з прийняттям Податкового кодексу України доповіла президент ДННУ “Академія фінансового управління” член-кореспондент НАН України, доктор економічних наук, професор **Т. І. Єфименко**. Вона наголосила на необхідності формування єдиного фіскального простору та узгодженості податкової й бюджетної політик. На думку доповідачки, процес удосконалення системи податкового адміністрування проходить загалом задовільно, спостерігаються значні позитивні зміни; розширюється застосування інформаційних технологій, поліпшуються комунікації між взаємопов'язаними державними службами, що сприяє справлянню податків. Водночас перехід до застосування двох ставок прибуткового податку — 15 і 17 % обумовив необхідність загального подання податкових декларацій, при цьому суспільство й податкові органи виявилися не готовими до такого сценарію. Постає непросте питання: чи забезпечує настільки мала прогресія (2 %) зменшення соціальної нерівності в суспільстві, а також покриття витрат і зусиль платників податків і податкових органів? На думку доповідачки, це питання вимагає детального обговорення.

Проректор Байкальського державного університету економіки і права, завідувачка кафедри податків і митної справи доктор економічних наук, професор **А. П. Кирієнко** виступила з доповіддю про витрати, пов'язані з функціонуванням податкової системи. Воно забезпечується за рахунок витрат двох видів: податкового адміністрування та податкового узгодження. У сукупності вони становлять витрати з експлуатації податкової системи. Основним показником витрат податкового адміністрування є їхня частка в податкових доходах, котра може визначатися як для певного податку, так і для всієї сукупності податків і зборів. Ця частка може виражатися у відсотках або у витратах на збір 100 одиниць податкових доходів. Витрати податкового узгодження (додаткові витрати, що їх зазнають платники податків у зв'язку зі сплатою податків та виконанням вимог податкового законодавства) довгий час розглядалися як приховані, або не вимірювані, оскільки їхній обсяг вважався незначним, окрім того, не було чіткого уявлення щодо способів їх мінімізації, а для їх вимірювання були потрібні відомості, котрі не публікуються у відкритих джерелах. За

результатами оригінального дослідження доповідачка зробила висновок, що витрати податкового узгодження дуже великі. Зниження цих витрат має стати одним із пріоритетів податкової політики, що проводиться державою. Будь-які зміни до податкового законодавства мають вноситися лише після оцінки їх впливу на витрати податкового узгодження.

Завідувачка кафедри “Податки та оподаткування” Фінансового університету при Уряді Російської Федерації доктор економічних наук, професор **Л. І. Гончаренко** (м. Москва) доповіла про формування податкового менеджменту в комерційному банку. При цьому акцент було зроблено на необхідності вироблення єдиних підходів до податкової термінології не тільки стосовно банківської сфери, а й у широкому контексті. Зокрема, доповідачка проаналізувала ряд термінів, запозичених із зарубіжної термінології (“горизонтальний податковий моніторинг”, “податковий комплаєнс”, “податковий ризик-менеджмент”), висловивши власне бачення перспектив їх використання в теорії та практиці.

Секційні засідання учасників симпозіуму та круглий стіл проходили на базі відпочинку Фінансового університету при Уряді Російської Федерації “Лісове озеро”, що створило сприятливу атмосферу для обговорення. Щодо кожної доповіді задавалися численні запитання, виникала жвава дискусія.

На секції “Розвиток податкових систем в умовах посилення податкової конкуренції та становлення податкового федералізму” з доповідями виступили:

Пінська Миляуша Рашитівна — доктор економічних наук, професор кафедри “Податки та оподаткування”, головний науковий співробітник Центру з дослідження проблем федералізму та місцевого самоврядування Фінансового університету при Уряді Російської Федерації (м. Москва). Тема доповіді: “Податкова конкуренція як інституціональна норма податкових відносин”;

Погорлецький Олександр Ігорович — доктор економічних наук, професор кафедри світової економіки Санкт-Петербурзького державного університету (м. Санкт-Петербург). Тема доповіді: “Національна податкова політика в контексті сучасної боргової та бюджетної кризи в провідних країнах світу”;

Кірсєва Олена Федорівна — доктор економічних наук, професор, завідувачка кафедри податків та оподаткування Білоруського державного економічного університету (м. Мінськ). Тема доповіді: “Податкова система Республіки Білорусь: сучасний стан, необхідність реформ”;

Ігоніна Людмила Лазарівна — доктор економічних наук, професор, завідувачка кафедри фінансів Інституту економіки, права та гуманітарних спеціальностей (м. Краснодар). Тема доповіді: “Розвиток податкового потенціалу регіону: відтворювальна концепція”;

Буссе Ральф — кандидат економічних наук, податковий консультант (м. Галле, Німеччина). Тема доповіді: “Міжнаціональна реструктуризація комерційної діяльності як предмет оподаткування: досвід Німеччини”;

Тютюрюков Микола Миколайович — доктор економічних наук, професор кафедри економіки і фінансів громадського сектору Російської академії народного господарства та державної служби при Президентові Росії (м. Москва). Тема доповіді: “Завдання модельного податкового кодексу країн СНД на новому етапі інтеграції”;

Горський Ігор Васильович — доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів, страхування та податків Заочного фінансово-економічного інституту Фінансового університету при Уряді Російської Федерації (м. Москва). Тема доповіді: “Введення в Росії податку на нерухомість: нові перспективи”.

На секції “Розвиток податкового адміністрування та корпоративного податкового менеджменту” з доповідями виступили:

Юткіна Тетяна Федорівна — доктор економічних наук, професор кафедри “Податки та оподаткування” Російського державного торговельно-економічного університету (м. Москва). Тема доповіді: “Податкові ризики та можливості їх регулювання”;

Миронова Ольга Олексіївна — доктор економічних наук, професор, завідувачка кафедри бухгалтерського обліку та аудиту Марійського державного технічного університету (м. Йошкар-Ола). Тема доповіді: “Розвиток інституту досудового врегулювання податкових суперечок у системі податкового адміністрування”;

Десятнюк Оксана Миронівна — доктор економічних наук, професор кафедри податків та фіскальної політики Тернопільського національного економічного університету (м. Тернопіль). Тема доповіді: “Фіскальні ризики: фактори та шляхи подолання в період податкових реформ”;

Єрмакова Олена Олексіївна — доктор економічних наук, професор кафедри фінансів Саратовського державного соціально-економічного університету (м. Саратов). Тема доповіді: “Податковий механізм формування нафтогазових доходів Росії”;

Гришин Олександр Вікторович — кандидат економічних наук, партнер ТОВ “Advanced Analytix” (м. Москва). Тема доповіді: “Організаційно-методичні аспекти податкового менеджменту в холдинговій компанії”.

Проте найбільший інтерес в учасників симпозіуму викликав круглий стіл “Податкове стимулювання національної економіки: проблеми пошуку та оцінки ефективних інструментів”. На обговорення були винесені дві взаємопов’язані доповіді — Д. Н. Серебрянського та Л. Л. Тарангул.

Д. Н. Серебрянський, кандидат економічних наук, доцент, начальник відділу податкової політики та методології оподаткування Науково-дослідного центру з проблем оподаткування Національного університету державної податкової служби України (м. Ірпінь), висвітлив проблеми теоретичного обґрунтування доцільності податкового стимулювання національної економіки. Він

представив порівняльний аналіз переваг і недоліків функціонування податкових пільг у податковій системі. Серед недоліків доповідач виділив регресивність податкових пільг (вони діють переважно в інтересах тих, хто сплачує великі суми податків), складність у адмініструванні й контролі, генерацію несподіваних вигід, перекичування процесу прийняття рішень у ринковій економіці, перенесення податкового навантаження на інші об'єкти оподаткування, створення можливостей для корупційних зловживань та ін.

Разом із тим у транзитивних економіках податкові пільги є доволі ефективними — в першу чергу через здатність виправляти “провали” ринку. Доповідач аргументував, що основними умовами надання пільг повинні бути:

- визначення терміну дії пільги, який за розрахунками автора має становити максимум чотири роки;

- наділення правом на податкові пільги не окремих платників податків, а всіх без винятку (не дотримуючись територіального, секторального принципів), у разі якщо такі платники податків здійснюють господарську діяльність або господарські операції, котрі є пріоритетними в державі та не тягнуть за собою негативні екстерналиї;

- чітке обґрунтування необхідності податкових пільг із зазначенням поставлених цілей і способів перевірки їх досягнення, а також із доведенням вищої ефективності в їх досягненні порівняно з програмами прямих витрат бюджету;

- щорічна інвентаризація податкових пільг на предмет їх відповідності цілям (для досягнення котрих вони були введені), ефективності виконання поставлених завдань;

- орієнтація податкових пільг на кінцеві результати діяльності.

Л. Л. Тарангул, доктор економічних наук, професор, проректор з наукової роботи Національного університету державної податкової служби України (м. Ірпінь), зупинилася на інструментарії й підсумках оцінки ефективності надання податкових пільг в Україні та запропонувала оцінювати бюджетну, соціальну, економічну й фіскальну ефективність надання податкових пільг.

Бюджетна ефективність податкових пільг є різницею між запланованими обсягами податкових надходжень, які обчислюються в умовах надання преференцій, та розрахунковою сумою податкових надходжень за відсутності пільг. Якщо ця різниця додатна, то надання податкової пільги вважається ефективним, якщо ні — бюджетна ефективність відсутня.

Під соціальною ефективністю податкових пільг варто розуміти підвищення рівня життя населення, збереження й розвиток соціально значущих сфер діяльності, формування сприятливих умов життєдіяльності для соціально незахищених верств населення, збереження та створення нових робочих місць, що є результатом пільгового оподаткування. В окремих випадках соціальна ефективність може дорівнювати сумі економії бюджетних коштів

на пряме фінансування виконання платниками податків соціальних завдань. Таким чином, пільгове оподаткування дає змогу коригувати поведінку суб'єктів, стимулюючи їх до задоволення не тільки приватних, а й публічних інтересів.

На думку доповідачки, економічну ефективність треба розглядати у вузькому й широкому значеннях. У вузькому значенні економічна ефективність податкових пільг проявляється у збільшенні фінансових ресурсів платника податків, що перебувають у його розпорядженні у зв'язку з відсутністю необхідності перераховувати ці кошти в бюджет держави у вигляді податків. Це може значно поліпшити фінансовий стан підприємства в короткостроковому періоді, забезпечивши його вищу платоспроможність і ліквідність. У широкому значенні економічна ефективність податкових пільг сприяє, з одного боку, економічному зростанню на основі розширення й модернізації виробництва в галузях, які користуються податковими пільгами, а з другого — поліпшенню соціальних стандартів.

Надання податкових пільг також передбачає отримання фіскальної ефективності, під якою розуміється співвідношення поточних втрат доходів бюджету від надання податкових пільг та майбутніх доходів бюджету, одержаних від сплати податку внаслідок розширення бази оподаткування за рахунок надання таких пільг і дисконтованих на індекс інфляції.

На думку доповідачки, жоден критерій ефективності податкових пільг не може розглядатись окремо, бо вони взаємопов'язані. Підвищення бюджетної ефективності податкових пільг, як правило, спричиняє соціальний ефект (наприклад, створення нових робочих місць або поліпшення соціальних стандартів), а також стимулює розширення виробництва та поліпшення економічного стану суб'єктів. Доповідь також включала кількісні оцінки по економіці загалом і окремих галузях, з якими можна ознайомитися в колективній монографії³.

Особливий інтерес і найбільші суперечки викликали не так аргументи доповідачів на користь необхідності інвентаризації пільг, встановлення їх періодичності й чіткої ідентифікації, як спірність визначення податкових пільг і методичних підходів до оцінки їхньої ефективності. Виступаючі говорили про необхідність продовження даного дослідження та розширення таких робіт, створення російського довідника податкових пільг, подібного до українського, проте висловили сумніви щодо готовності методичних підходів для практичного використання, а також точності проведених оцінок. Зокрема, порушувалося питання про доцільність урахування часового лага дії практично будь-якої пільги при оцінюванні її ефективності. Крім того, вказувалося на невизначеність особи, котра в кінцевому підсумку отримує вигоду від наявності пільги, оскільки це вимагає дослідження й визначення процесу перекладання цієї

³ Налоговые системы. Методология развития : кол. моногр. / под ред. И. А. Майбурова, Ю. Б. Иванова. — М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2012. — 463 с.

пільги. По суті, точні оцінки ефективності можливі лише в тому разі, якщо чітко визначені категорії осіб, яким у кінцевому підсумку дістаються вигоди від надання будь-якої пільги.

У підсумку учасниками круглого столу була прийнята коротка резолюція з проблеми використання податкових пільг:

1. Потрібно визначити поняття “податкова пільга” й відповідно до нього виділити, які преференції є податковими пільгами, а які — нормативними вимогами оподаткування, зумовленими природою та специфікою конкретного податку.

2. Податкові пільги слід надавати лише у виняткових випадках. Використання будь-яких обіцянок і угод із надання в майбутньому податкових пільг у політичних і передвиборних цілях є неприпустимим.

3. Треба провести інвентаризацію наявних податкових пільг та (протягом обмеженого періоду часу) моніторинг ефективності дії цих пільг. Неefективні пільги слід вилучити з Податкового кодексу.

4. При збереженні ефективних та введенні нових податкових пільг потрібно чітко визначати мету їх надання, ідентифікувати коло осіб, яким адресовані ці пільги та котрі конкретно зможуть ними скористатися, практикувати цільове використання платниками податків вивільнених від надання пільг коштів.

5. При збереженні ефективних та введенні нових податкових пільг слід установити конкретний термін дії для кожної пільги. Не допускати автоматичної пролонгації дії будь-якої пільги без оцінки ефективності її застосування.

6. Активізувати зусилля держави, вузівської, академічної й галузевої науки з розробки й апробації працездатних методик оцінки ефективності застосування податкових пільг.

Підсумовуючи, слід зазначити, що учасники симпозиуму вийшли на нову якість обговорення актуальних проблем податкових реформ, про що неодноразово говорилося в дискусії. Кожен учасник почерпнув для себе щось нове, окреслив напрям подальших досліджень, щоб до наступного симпозиуму підготувати нову доповідь. А загальним підсумком симпозиуму “Теорія і практика податкових реформ” слід вважати безцінний досвід наукової дискусії, скрупульозний аналіз останніх наукових розробок і найкращого зарубіжного досвіду, а головне — безліч нових наукових контактів та перспективи майбутніх спільних дослідницьких проєктів.

Підсумкове рішення, як завжди, можна вмістити у форматі одного речення: практику проведення подібних симпозиумів варто продовжувати. П’ятий симпозиум “Теорія і практика податкових реформ” відбудеться на початку липня 2013 р. у м. Ірпені — “естафету” симпозиуму приймає Національний університет державної податкової служби України.